

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Кулик Юлія Романівна

**УДК
330.33:658.512:621.311**

**ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-СИСТЕМ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ
ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ФАКТОРНОГО
АНАЛІЗУ**

**Спеціальність: 08.00.04. – Економіка і управління підприємствами
(машинобудування та приладобудування)**

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Львів – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки підприємств і корпорацій Тернопільського Національного економічного університету Міністерства освіти і науки

Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор
Федорович Роман Володимирович,
Тернопільський державний технічний
університет ім. І. Пулюя
завідувач кафедри промислового маркетингу

Офіційні опоненти – доктор економічних наук, професор
Філіппова Світлана Валеріївна,
Одеський Національний Політехнічний
Університет, завідувач кафедри обліку, аналізу і
аудиту

кандидат економічних наук, доцент
Станьковська Ірина Мирославівна
Івано-Франківський Національний університет
нафти і газу, доцент кафедри управління
виробництвом

Захист відбудеться “___” _____ року о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.03 у Національному університеті “Львівська політехніка” за адресою: 79013, м. Львів, вул. С.Бандери, 12, 4 корпус, ауд.209-А.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету “Львівська політехніка” за адресою: 79013, м. Львів, вул. Професорська, 1.

Автореферат розісланий “___” _____ 200__ р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради, к.е.н.

А.С.

Завербний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертації. В умовах посилення процесів глобалізації економіки України промислові підприємства, зокрема електротехнічні, постійно перебувають у стані небезпеки втрати вигідних бізнес-партнерів, споживачів, а через це й ліквідності та платоспроможності. Це може стати причиною не лише зниження темпів їх економічного розвитку, а й банкрутства. Особливостями глобалізації економіки є зростання кількості багатонаціональних компаній, які отримують монополістичні та інші переваги від інтернаціоналізації виробництва, збільшення обсягу спекулятивного капіталу внаслідок постійного розширення кількості користувачів глобальних та регіональних систем супутникового і кабельного зв'язку, нездатності міжнародних організацій реалізовувати випереджувальні заходи для недопущення фінансово-економічних криз тощо. Ознайомлення з розробками провідних економістів, а також позиціями керівників електротехнічних підприємств показало, що одним із найперспективніших шляхів виживання підприємств в умовах глобалізації економіки є перетворення їх на бізнес-системи. Однак досі немає науковообґрунтованого, системного теоретико-методичного інструментарію щодо формування і розвитку бізнес-систем.

У науковій літературі значну увагу приділено опису ефектів, що всесвітньовідомі компанії отримали в результаті їх розвитку як бізнес-систем, принципам побудови бізнес-систем, особливостям взаємозв'язків між складовими елементами бізнес-систем, розкриттю сутності підходів до аналізування бізнес-систем тощо. Найвідомішими з цієї тематики є праці І. Алексєєва, М. Абрютіна, С. Ананькіна, В. Артеменка, М. Баканова, І. Балабанова, С. Барнгольца, М. Беллендира, В. Белобородова, М. Бухалкова, Т. Вакуленка, С. Вовканича, Л. Горбунова, А. Грачева, Н. Данілочкіної, Л. Донцова, Г. Герасименка, В. Герасимової, О. Єфимова, Т. Карліна, О. Кузьміна, Г. Клейнера, А. Ковальова, В. Ковальова, М. Ковбасюка, М. Крейніна, Л. Лозовського, Є. Маркарьяна, О. Мороз, Є. Мінаєва, Н. Нікіфорова, С. Ніколаєва, Е. Ненашева, В. Патрова, В. Панагушина, Р. Півніва, Б. Райзберга, В. Родіонова, Г. Савіцької, Р. Сайфуліна, Е. Стародубцева, І. Станьковська, Е. Стоянова, В. Стражева, Є. Уткіна, М. Федотова, С. Філіппової, Л. Фоміна, Д. Хеддервіка, Е. Хелферта, Н. Чухрай, А. Шеремета та інших.

Незважаючи на значну кількість наукових праць та досягнення в теорії і практиці формування й розвитку бізнес-систем, є частина питань, що залишаються постійним об'єктом дискусій. До них слід віднести: технології формування бізнес-систем, підходи до обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-систем тощо. Суперечності значною мірою виникають через нечіткість у формулюванні термінів і понять, недосконалість низки класифікацій у теорії формування та розвитку бізнес-систем тощо.

Необхідність подальшого вдосконалення теоретичних та методико-прикладних основ формування і розвитку бізнес-систем електротехнічних підприємств на засадах функціонально-факторного аналізу обумовила актуальність теми дисертаційної роботи, мету й завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрямок дослідження пов'язаний із науковим напрямом кафедри економіки

підприємств і корпорацій, а також держбюджетною темою: ЕПК–61-08 ”К” „Забезпечення конкурентоспроможності підприємств як фактор підвищення ефективності промислового виробництва” (номер державної реєстрації 0107U012224), затвердженою рішенням НТР ТНЕУ, протокол № 7 від 12.12.2007р. Внеском автора у розроблення держбюджетної теми стали методичні положення щодо застосування функціонально-факторного аналізу для дослідження бізнес-систем, які, на відміну від існуючих, базовані на ідентифікуванні загальних, конкретних, раціональних і нераціональних функцій бізнес-систем (розділ «Оцінка і забезпечення конкурентоспроможності підприємств»).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення теоретичних положень і методико-прикладних рекомендацій щодо вдосконалення формування та розвитку бізнес-систем електротехнічних підприємств на засадах функціонально-факторного аналізу.

Завданнями роботи є:

- уточнити сутність понять «бізнес-система», «бізнес-процес», «бізнес-операція»;
- запропонувати обґрунтований підхід до формування бізнес-систем електротехнічних підприємств;
- розробити методичні рекомендації щодо застосування функціонально-факторного аналізу для дослідження бізнес-систем;
- запропонувати методи підвищення рівня інформативності функціонально-факторного аналізу при дослідженні бізнес-систем;
- побудувати модель формування і реалізації рішень щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-системи.

Об’єктом дослідження є процеси формування і розвитку бізнес-систем електротехнічних підприємств.

Предметом дисертаційної роботи є теоретичні та прикладні положення щодо формування і розвитку бізнес-систем електротехнічних підприємств на засадах функціонально-факторного аналізу.

Теоретичною базою дисертації є праці провідних вітчизняних і зарубіжних економістів із проблем формування та розвитку бізнес-систем. Використано законодавчі й нормативні акти Верховної Ради України, Постанови Кабінету Міністрів України, Укази Президента України, що стосуються проблем формування і розвитку бізнес-систем. У процесі дослідження вивчені та проаналізовані матеріали електротехнічних підприємств, котрі мають досвід у формуванні й розвитку бізнес-систем, а також матеріали наукових джерел, що відображають напрацювання вітчизняних і зарубіжних авторів даної тематики.

Методи дослідження. У дисертації використано такі методи дослідження: систематизації, узагальнення, моделювання – під час уточнення сутності і видів бізнес-систем, при аналізуванні й розробленні підходів до формування бізнес-системи, а також при побудові системи прийняття рішень щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-систем (підр. 1.1, 1.2, 3.2); метод експертних оцінок – під час розкриття сутності моніторингу виконання рішень,

спрямованих на активізування розвитку бізнес-систем на засадах функціонально-факторного аналізу (підр. 3.3); індукції і дедукції – під час виділення та систематизації способів підвищення інформативності функціонально-факторного аналізу бізнес-систем (підр. 3.1); методи статистичного аналізу й функціонально-факторний аналіз – під час побудови і розкриття сутності методичних рекомендацій із застосування функціонально-факторного аналізу бізнес-систем (підр. 2.2), порівняння – під час ідентифікування переваг функціонально-факторного аналізу бізнес-систем щодо з інших видів аналізу (підр. 2.1) та інші.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні теоретичних положень і методичних рекомендацій щодо вдосконалення формування і розвитку бізнес-систем електротехнічних підприємств на засадах функціонально-факторного аналізу. Автором отримано такі наукові результати:

вперше

- розроблено методичні положення щодо застосування функціонально-факторного аналізу для дослідження бізнес-систем, які базовані на ідентифікуванні загальних, конкретних, раціональних і нераціональних функцій бізнес-систем;

удосконалено:

- систему підвищення рівня інформативності функціонально-факторного аналізу бізнес-систем, що відрізняється реалізацією комплексу управлінських заходів із формалізації інформації, диверсифікації джерел і методів її отримання, а також встановленні відповідності видів інформації джерелам та методам її отримання;

- модель формування і реалізації рішень щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-системи, яка, на відміну від існуючих, ґрунтована на ідентифікуванні стадій проблем розвитку бізнес-системи, формалізації пріоритетних напрямів її розвитку, конкретизації факторів, що забезпечують раціональність реалізації ухвалених рішень, систематизації моніторингу виконання рішень;

набули подальшого розвитку:

- поняття «бізнес-система», «бізнес-процес» та «бізнес-операція», а також їх види, що, на відміну від існуючих трактувань, сформульовані на засадах урахування їх сутнісних ознак і взаємозв'язків між ними;

- положення з формування бізнес-систем, які відрізняються від існуючих тим, що передбачають не лише процесну, а й системно-функціональну узгодженість рішень, пов'язаних із формуванням бізнес-системи.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення виконаного дослідження полягає у тому, що запропоновані методичні рекомендації, моделі та системи керівники бізнес-систем можуть використовувати під час ухвалення рішень щодо обрання доцільних шляхів їх розвитку, для дослідження поточного фінансово-економічного стану бізнес-систем, результативності виконуваних ними загальних і конкретних функцій. Розроблені методичні рекомендації щодо застосування функціонально-факторного аналізу для дослідження бізнес-систем практично застосовані на таких машинобудівних і

приладобудівних підприємствах, як ВАТ „Іскра” (довідка № 10/336 від 10.04.2009 р.), ТОВ „ОСП Корпорація ”Ватра” (довідка № 1528 від 13.11.2008 р.), результати дисертаційного дослідження також використало Головне управління економіки Тернопільської облдержадміністрації (довідка № 01/2-874 від 27.04.2009 р.)

Основні результати дисертаційного дослідження на тему: «Формування бізнес-систем електротехнічних підприємств на засадах функціонально-факторного аналізу» здобувача кафедри економіки підприємств і корпорацій Кулик Юлії Романівни використовують у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні таких дисциплін, як “Економіка галузі”, “Конкурентоспроможність фірми” (довідка № 126-38/996 від 10.06.2009р.), а також при формуванні навчально-методичної бази Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя та у навчальному процесі, зокрема, на лекційних і практичних заняттях із курсів „Економічна діагностика”, „Конкурентний аналіз”, „Промисловий маркетинг”, „Стратегічний маркетинг” (довідка № 24/7 від 9.06.2009р.).

Особистий внесок дисертанта. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в роботі використані лише ті ідеї, положення та розрахунки, що є результатом особистої роботи дисертанта і становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація роботи. Основні положення дисертаційного дослідження розглянуті й схвалені на восьми науково-практичних конференціях: «Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть» (Тернопіль, 2003), «Удосконалення системи обліку, аналізу та аудиту як складової інформатизації суспільства» (Мукачєво, 2004), «Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть» (Тернопіль, 2007), „Управління у сфері фінансів, страхування та кредиту” (Львів, 2007), „Фінансові ринки та інститути” (Харків, 2007), „Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть” (Тернопіль, 2008), „Проблеми оптимізації діяльності підприємств” (Тернопіль, 2008) “Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки України” (Дніпропетровськ, 2008) тощо.

Публікації. За результатами виконаного дослідження опубліковано 20 наукових праць, із них 12 - у фахових виданнях України, 8 – тези доповідей на конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 3,6 д.а., з них – 3,5 д.а належать особисто автору.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Дисертація містить 174 сторінки основного тексту. Вона охоплює 25 таблиць і 39 рисунків, список використаних літературних джерел із 256 найменувань, а також 3 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність розроблення теоретичних положень і методико-практичних рекомендацій щодо вдосконалення формування та розвитку бізнес-систем електротехнічних підприємств на засадах функціонально-факторного аналізу шляхом виділення існуючих проблем, встановлення рівня їх

розв'язання з боку вчених-економістів, а також питань, що досі недостатньо висвітлені в економічній науці.

У першому розділі **«Теоретичні аспекти формування бізнес-систем електротехнічних підприємств»** розкрито сутність і наведено класифікацію бізнес-систем, проаналізовано існуючі й запропоновано власний підхід щодо формування бізнес-систем.

Незважаючи на широке використання в науці й практиці поняття «бізнес-систем» і значний науковий інтерес до особливостей їх формування та розвитку, сьогодні немає адекватного означення поняття «бізнес-система», недостатньо обґрунтованими є види бізнес-систем, значною мірою фрагментарно описані підходи щодо їх формування.

Ознайомлення з літературними джерелами і практикою діяльності електротехнічних підприємств дали змогу сформулювати означення поняття «бізнес-система» на засадах уточнення його сутнісних ознак і встановлення взаємозв'язків між ними. Бізнес-систему можна подати у формах статичної або динамічної моделей. Статична модель передбачає трактування бізнес-системи як системи менеджменту, складовими елементами якої є локальні бізнес-підсистеми, в основі яких - конкретний об'єкт управління. Об'єктом локальних бізнес-підсистем є бізнес-процеси. Бізнес-процеси є сукупністю технологій реалізації конкретних функцій менеджменту. Складовими елементами будь-якого бізнес-процесу є бізнес-операції, тобто управлінські та інші дії, виконання яких у певній послідовності є технологією реалізації конкретних функцій менеджменту. З позиції динамічної моделі, бізнес-система – це сукупність локальних бізнес-підсистем, які взаємодіють між собою та зовнішнім середовищем і мають спільну мету – забезпечення конкурентоспроможності організації на засадах реалізації інновацій. У даному випадку під конкурентоспроможністю бізнес-системи розуміємо її здатність набувати переваги порівняно з організаціями інших типів шляхом застосування інновацій, зокрема у напрямку поліпшення використовуваної системи менеджменту.

Бізнес-система є однією з інноваційних форм забезпечення конкурентоспроможності підприємств на національних і міжнародних ринках. У табл. 1 наведено показники економічного розвитку найбільш успішних електротехнічних підприємств, які є розвинутими бізнес-системами. Ці підприємства характеризуються позитивною динамікою зміни показників, що характеризують їх прибутковість, фінансову стійкість, обсяги збуту тощо.

Бізнес-системи можна класифікувати за трьома ознаками: за зв'язками із виробничо-господарською діяльністю, за тривалістю функціонування бізнес-систем і за сферою охоплення.

Із позиції зв'язків бізнес-систем із виробничо-господарською (основною) діяльністю підприємства їх доцільно поділяти на загальні, локальні, а за сферою охоплення - на бізнес-системи у формі інвестиційних проектів та бізнес-системи у формі утворення договірних і статутних об'єднань. Виникнення бізнес-системи у формі договірних і статутних об'єднань із об'єктивних причин може супроводжуватися певними цільовими таї, відповідно, часовими обмеженнями. Так, під впливом сприятливої кон'юнктури ринку й виникнення перспективних

інноваційних ідей підприємство спільно з іншими організаціями може започаткувати і реалізувати інвестиційний проект на базі іншої організації.

Таблиця 1

Перелік показників найуспішніших електротехнічних підприємств, що є розвинутими бізнес-системами, станом на 1.01.2008р.*

Електротехнічні підприємства	Показники					
	Чистий дохід, тис. грн.	Чистий прибуток, тис. грн.	Активи разом, тис. грн.	Чисті активи, тис. грн.	Інші необоротні активи, тис. грн.	Частка основних засобів у активах, %
ВАТ «Запоріжтрансформатор»	2080714,8	429711,7	2472688,8	615259,4	882850	8.00%
ВАТ «Український графіт»	608088,4	10903,8	510961	381832,8	26934,1	46.00%
ВАТ «Одескабель»	585306,7	11248,7	415966,3	220233,5	9544,6	51.00%
ЗАТ «Іста-Центр - українсько-німецьке товариство з іноземними інвестиціями»	376750,7	2950,6	218452,3	153600,8	118,8	51.00%
ВАТ «Укрелектроапарат»	327632	2628	91108	33073	2661	28.00%
ВАТ «Дніпропетровський дослідний завод «Енергоавтоматика»	270258,8	11138,7	167675	106167,5	53456,5	25.00%
ВАТ «Донбаскабель»	211716	18403	90590	45607	719	18.00%
ВАТ «Іскра»	175180,5	3599,4	277122,2	109450,3	42809,8	39.00%
ЗАТ «Промислове підприємство «Азовкабель»	140091	3080,1	143083,3	105450,4	623,5	58.00%
ЗАТ «Завод великих електричних машин»	123876,2	19789,3	260657	60898,4	116390,9	6.00%

* За даними http://alt.com.ua/ukr/rating_by_coefs//inventory_period/50/////2007//31

Отримання очікуваного прибутку та несприятлива зміна умов зовнішнього середовища є достатніми підставами для завершення реалізації проекту. Тобто, такий бізнес-процес у формі інвестиційного проекту є тимчасовим, і від нього суттєво не залежить виробничо-господарський цикл електротехнічного підприємства.

Свою чергою, з позиції очікуваної тривалості функціонування бізнес-систем доцільно виділяти постійні й тимчасові бізнес-системи. За винятком бізнес-систем у формі договірних утворень, а також бізнес-систем у реалізації інвестиційних проектів, усі бізнес-системи є постійнодіючими. Цей поділ впливає зі сутності бізнес-систем, а також із загальновідомого міжнародного принципу бухгалтерського обліку – «вічності» підприємства. Саме на засадах його врахування, при формуванні фінансової звітності передбачено ідентифікування балансових позицій підприємств як потенційних джерел витрат і доходів майбутніх періодів.

Синтезуючи статичну й динамічну позиції, доходимо до висновку про те, що бізнес-системами є інноваційно-активні підприємства, які цілеспрямовано розвивають використовувані системи управління у напрямку вдосконалення локальних бізнес-підсистем, а також бізнес-підсистем у формі інвестиційних проектів та проектів зі створення статутних і договірних об'єднань. Ці структури створюються з метою забезпечення конкурентоспроможності організацій, посилення їх ринкових позицій, підвищення раціональності управлінських

рішень, зниження ризиковості інвестиційних, інноваційних та інших проектів, що вони реалізують.

Серед підходів до формування бізнес-систем виділяють восьми- і тринадцятипроцесну моделі, а також ланцюжок створення цінності, який описаний М.Портером. Відсутність системності у застосуванні цих підходів є причиною складності їх практичного використання на підприємствах для досягнення поточних і стратегічних цілей бізнес-систем.

Ознайомлення з матеріалами електротехнічних підприємств, а також позиціями науковців, які є фахівцями у сфері формування та управління бізнес-системами, дає змогу стверджувати, що проблему необхідно розв'язувати в комплексі всієї бізнес-системи з урахуванням її бізнес-підсистем і бізнес-процесів, їх ієрархічної взаємозалежності. За результатами дослідження, що базоване на синтезуванні описаних підходів, нами побудовано технологію формування бізнес-системи. Вона передбачає визначення місії бізнес-системи; встановлення стратегічних цілей бізнес-системи; акумулювання та опрацювання інформації про альтернативні шляхи досягнення стратегічних цілей; вибір оптимального варіанта досягнення стратегічних цілей бізнес-системи; формування ієрархії завдань, що необхідно виконати для досягнення стратегічних цілей; конкретизація виділених завдань за об'єктами управління (бізнес-процесів); формування організаційної структури управління бізнес-системою; підготовка штатного розпису за локальними бізнес-підсистемами; розподіл функцій і повноважень між посадами з позиції закріплення відповідальних за виконання конкретних бізнес-операцій; забезпечення працівників інструктивно-методичними матеріалами щодо виконання бізнес-операцій і управління конкретними бізнес-процесами; встановлення взаємозв'язків між локальними бізнес-підсистемами та підрозділами, які здійснюють загальне керівництво бізнес-системами.

Практичне використання вищеописаної технології у сфері приладобудування сприятиме обґрунтованості управлінських рішень щодо обрання і реалізації стратегій розвитку, передбачуваності активізування дії факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ бізнес-систем на їх стан і ефективність функціонування.

У другому розділі **«Оцінювання бізнес-систем електротехнічних підприємств на засадах застосування функціонально-факторного аналізу»** ідентифіковано переваги функціонально-факторного аналізу бізнес-систем порівняно з іншими видами аналізу. У цьому ж розділі розкрито сутність розроблених методичних рекомендацій щодо застосування функціонально-факторного аналізу бізнес-систем.

Поява в наукових та підприємницьких колах поняття «бізнес-система» викликала необхідність розроблення і вдосконалення способів із аналізування та оцінювання бізнес-систем. Проведені дослідження показали, що розвиток методів оцінювання бізнес-систем мав кілька етапів (табл. 2).

Запропоноване функціонально-факторне аналізування та оцінювання бізнес-систем доцільно вважати четвертим етапом розроблення методів дослідження бізнес-систем.

Етапи еволюції методів оцінювання бізнес-систем

ПНЕ	Школи і методи аналізу	Характерні ознаки методів аналізування бізнес-систем	Недоліки методів аналізування бізнес-систем
1	Дослідження фінансового стану бізнес-систем і результатів їх фінансової діяльності: а) школа емпіричних прагматиків; б) школа статистичного фінансового аналізу; в) школа мультиваріантних аналітиків; г) школа діагностики банкрутства; д) школа учасників фондового ринку	Об'єктами аналізування бізнес-систем є абсолютні та відносні показники, що характеризують фінансовий стан бізнес-систем, ефективність використання фінансових ресурсів і зв'язки між цими показниками	Характерними недоліками інструментарію аналізу, котрий використовували ці школи було те, що вони не брали до уваги нефінансові показники. Під час дослідження бізнес-систем майже не враховували взаємозв'язок результатів аналізу зі стратегічними цілями системи. Дослідження обмежували окремими чинниками внутрішнього і зовнішнього середовищ бізнес-систем. Під час аналізу використовували ретроспективні дані
2	Вимірювання досягнень бізнес-систем: а) метод формування збалансованої системи показників; б) метод «борове табло»; в) метод вимірювання і поліпшення продуктивності; г) метод квантового вимірювання досягнень; д) метод оцінювання внутрішнього ризику	Для методів аналізу, що належать до цієї групи, характерна багатофакторна і багатокритеріальна орієнтація. За допомогою використання цих методів можна було отримати інформацію про продуктивність праці працівників бізнес-систем, якість виконуваних функцій, ефективність використання ресурсів, раціональність побудови організаційної структури управління тощо	Недоліком цієї групи методів є те, що результати їх використання важко інтегрувати, узагальнити. Кожен метод відображає специфіку конкретної бізнес-систем, тому ці методи не вдається застосувати для порівняння результатів діяльності двох або більше систем
3	Функціонально-вартісне аналізування та оцінювання бізнес-систем: а) техніко-технологічне дослідження бізнес-систем; б) економіко-управлінське дослідження бізнес-систем	Функціонально-вартісний аналіз передбачає дослідження бізнес-систем із позиції виділення функцій, що вони виконують і витрат, на їх реалізацію	Недоліком функціонально-вартісного аналізу є те, що серед внутрішніх факторів, які впливають на результативність виконання бізнес-системами функцій, розглядають лише витрати, пов'язані з ними. А інші фактори або не враховують, або ідентифікують як другорядні. Цей вид аналізу практично не враховує зовнішніх умов, у яких функціонує бізнес-система
4	Функціонально-факторне аналізування та оцінювання бізнес-систем	Функціонально-факторний аналіз передбачає дослідження бізнес-систем шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків між результативністю виконання бізнес-системою покладених на неї функцій і факторами її внутрішнього та зовнішнього середовищ	Недоліком цього методу є те, що він не обмежує аналітика в ідентифікуванні переліку факторів і потребує встановлення чітких критеріїв трактування характеру їх впливу на бізнес-систему. До недоліків цього методу слід також віднести певну умовність інтегрування результатів оцінювання факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ бізнес-систем.

Примітки: 1. ПНЕ – порядкові номери етапів. 2. Розроблено дисертантом.

Функціонально-факторний аналіз (ФФА) передбачає дослідження бізнес-систем шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків між результативністю виконання бізнес-системою покладених на неї функцій і факторами її внутрішнього і зовнішнього середовищ.

У функціонально-вартісному аналізі (ФВА) витрати розглядаються як основний фактор, що визначає результативність реалізації бізнес-системою покладених на неї функцій. Проте загальновідомо, що обсяг і структура витрат є не лише фактором, а й одним із основних показників, що характеризують ефективність бізнес-системи. Крім того, далеко не для всіх функцій бізнес-системи витрати є основним чинником, який визначає їх результативність. Так, однією з функцій локальної бізнес-підсистеми креативного менеджменту є створення сприятливого емоційно-психологічного клімату в колективі розробників інноваційних ідей. Цю функцію реалізують, передусім, на основі використання певних форм влади і стилів керівництва. Саме вони є основними факторами, що впливають на результативність реалізації цієї функції.

Із огляду на це, технологія ФВА є придатною для дослідження лише окремих функцій бізнес-системи. Доцільно зауважити також те, що в умовах ринку часто виникає необхідність дослідження бізнес-систем на перспективу.

Виконання цього завдання в умовах ФВА може бути дещо проблематичним, оскільки, як відомо, прогнозування витрат передбачає аналізування зовнішнього середовища, коригування цілей бізнес-системи і зміни їх відповідно до внутрішніх можливостей бізнес-системи.

Своєю чергою, для ФФА згадані проблеми є нехарактерними. Причина полягає у тому, що всі без винятку функції бізнес-системи зазнають впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ.

Це дає змогу застосовувати ФФА для дослідження бізнес-системи на основі ретроспективної і поточної інформації, а також для прогнозування результативності виконання бізнес-системою покладених на неї функцій.

Формування і розвиток бізнес-систем потребує їхнього перманентного аналізування та оцінювання для розроблення управлінських рішень щодо оптимізування їх стану і результативності функціонування. Нами запропоновано методичні рекомендації із застосування ФФА бізнес-систем у електротехнічному виробництві. Відповідно до розроблених методичних рекомендацій об'єктом ФФА є функції бізнес-систем (рис. 1).

Виконувані бізнес-системою функції доцільно класифікувати за місцем в ієрархії досягнення цілей бізнес-системи (загальні й конкретні) і за значущістю та необхідністю реалізації (раціональні й нераціональні). До загальних об'єктів ФФА належать ті функції, які можуть виконуватись тільки бізнес-системою загалом, а не її складовими елементами. Щодо конкретних об'єктів ФФА, то до них належать функції, які виконують локальні бізнес-підсистеми. Конкретний об'єкт ФФА необхідно вибирати за результатами аналізування чинників, що вплинули на стан загального об'єкта ФФА. Логічним продовженням оцінювання ідентифікованого конкретного об'єкта ФФА є узагальнення результатів дослідження і формулювання рекомендацій щодо поліпшення стану загального об'єкта ФФА.

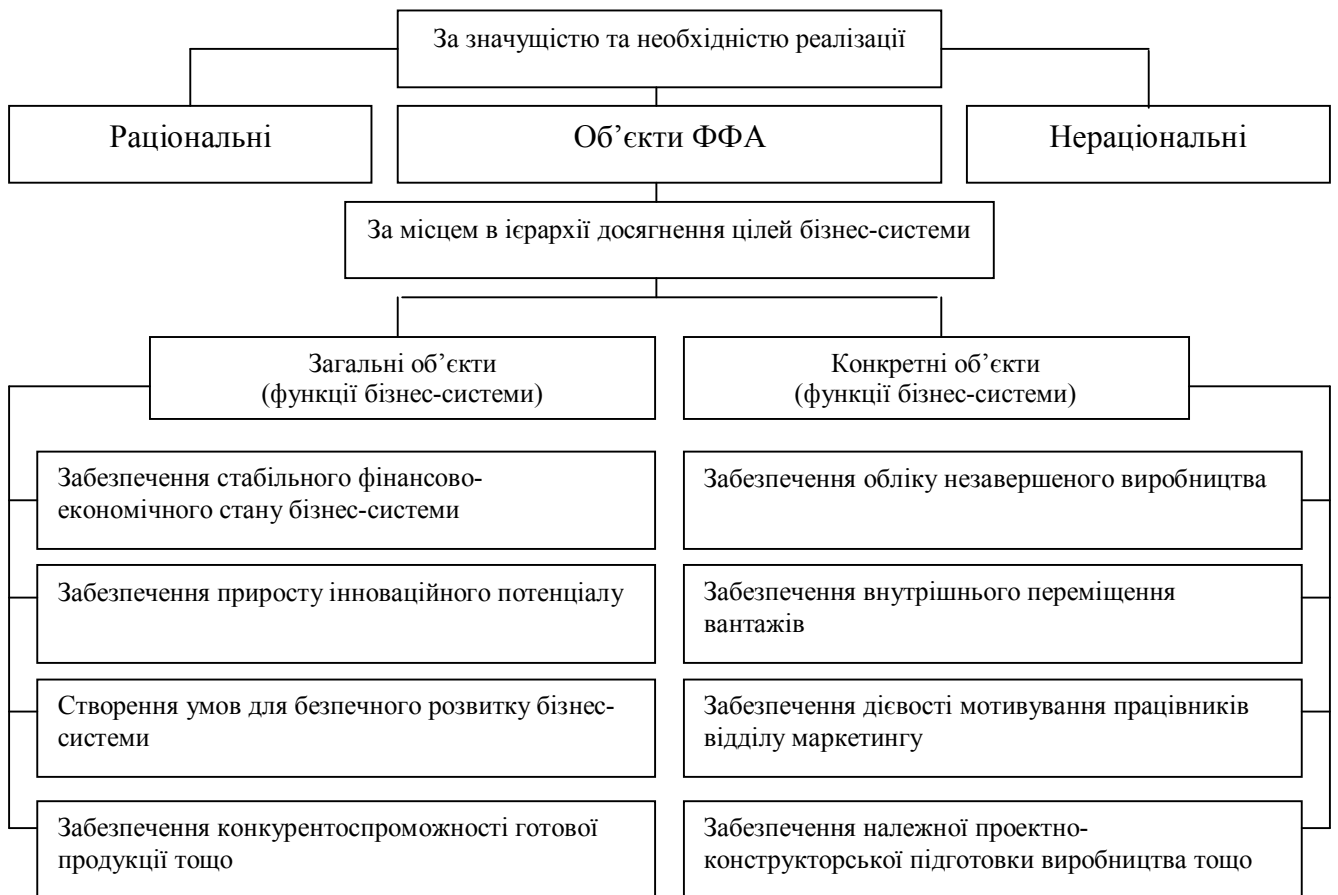

Рис. 1. Класифікація об'єктів ФФА для дослідження бізнес-систем
Примітка. Розроблено дисертантом.

Ключові етапи запропонованих методичних рекомендацій базовані на аналізованні факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ бізнес-системи. До внутрішніх факторів належать: система цілей, організаційна структура управління, виробничі та управлінські технології, ресурси бізнес-системи тощо. Своєю чергою, серед зовнішніх факторів доцільно виділити: профспілки, бізнес-партнерів, споживачів готової продукції, стан національної економіки тощо. Перелік цих факторів характерний для будь-якої бізнес-системи, проте залежно від наявних джерел інформації, досвіду аналітиків у застосуванні різноманітних методів акумулювання та опрацювання інформації наведені фактори можна деталізувати й уточнювати.

Це завдання доцільно здійснювати за функціями, що виконує конкретна бізнес-система. Фактори зовнішнього середовища, з об'єктивних причин, необхідно поділяти на фактори прямої та опосередкованої дії. На підставі опрацювання отриманої інформації аналітик може почмнати розгляд альтернативних варіантів обмеження дії негативних факторів і стимулювання дії позитивних факторів. Ухвалення остаточного рішення потребує врахування ризику, пов'язаного з його реалізацією.

Щодо розподілу об'єктів ФФА за значущістю і необхідністю реалізації на раціональні й нераціональні, то його здійснено на підставі трактування частини бізнес-операцій та бізнес-процесів як резервів поліпшення результатів діяльності бізнес-систем. Ці резерви можна ідентифікувати індуктивним або дедуктивним

методом. Резерв слід вважати ідентифікованим, якщо встановлено, що: цілі бізнес-системи можуть бути досягнутими в результаті ліквідації окремих бізнес-процесів; окремі бізнес-операції не впливають на досягнення цілей бізнес-процесів. На рис. 2 наведено графічну модель застосування ФФА для дослідження бізнес-систем.

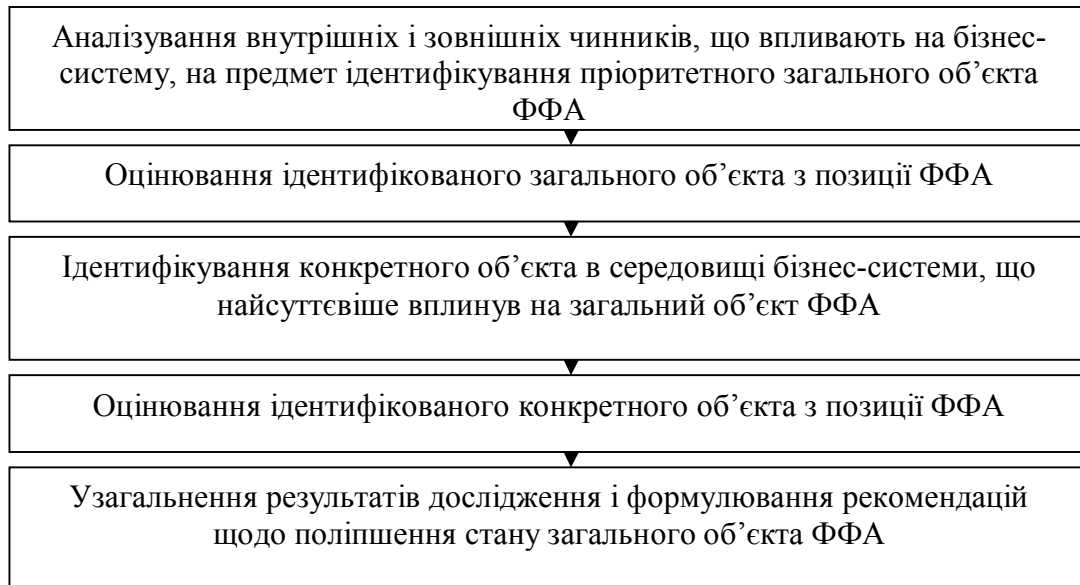

Рис. 2. Модель застосування ФФА для дослідження бізнес-систем
Примітка. Розроблено дисертантом.

Протягом 2008 р. розроблені методичні рекомендації перевіряли у ВАТ «Іскра», ВАТ «Лтава», ВАТ «Запорізький завод високовольтної апаратури», ВАТ «Енергетичний завод «Енергетик»», ВАТ «Елекон», ЗАТ «Харківський завод електромонтажних виробів № 1», ВАТ «Донбаскабель», ВАТ «Запорізький кабельний завод», ЗАТ «Харківський електроштитовий завод», ЗАТ «Манометр-Харків», ЗАТ «Запоріжелектрод», ВАТ «Електромотор», ВАТ «Український графіт», ВАТ «Промавтоматика» тощо. Об'єктом ФФА бізнес-системи ВАТ «Іскра» була функція забезпечення стабільності фінансово-економічного стану бізнес-системи. На підставі аналізування факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ бізнес-системи ВАТ «Іскра» встановлено, що серед конкретних функцій бізнес-системи на фінансово-економічний стан найнегативніше впливала конкретна функція бізнес-системи – забезпечення внутрішнього переміщення вантажів (ВПВ). Її реалізація в умовах ВАТ «Іскра» виявилася нераціональною, що засвідчує суттєві резерви зменшення витрат на її виконання і за рахунок цього - поліпшення фінансово-економічного стану бізнес-системи.

Аналізування функції ВПВ передбачало:

- 1) ідентифікування та систематизацію елементів бізнес-процесу ВПВ при виробництві ламп загального призначення (ЛЗП);
- 2) формування операційної моделі бізнес-процесу ВПВ у виробництві ЛЗП;
- 3) виділення нераціональних бізнес-операцій бізнес-процесу ВПВ при виробництві ЛЗП;
- 4) побудову операційно-вартісної діаграми бізнес-процесу ВПВ при виробництві ЛЗП (рис. 3).

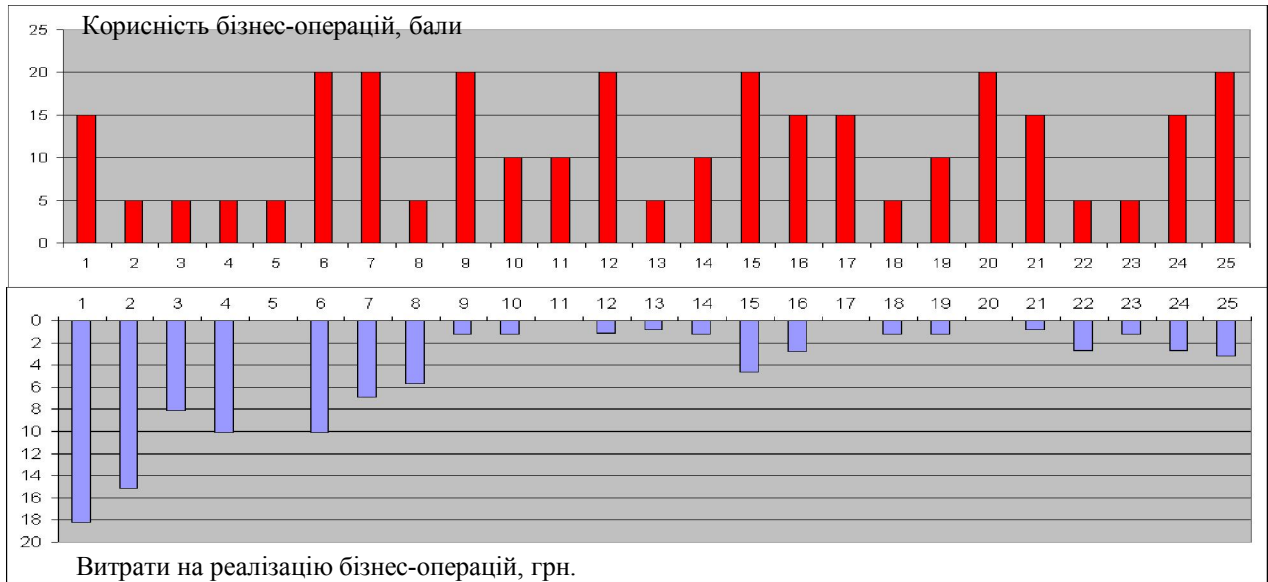

Рис. 3. Операційно-вартісна діаграма бізнес-процесу ВПВ при виробництві ламп загального призначення

Примітки:

- 1) 1, 2, 3, ..., n, ..., 25 – порядкові номери коефіцієнтів корисності бізнес-операцій;
- 2) коефіцієнти корисності бізнес-операцій обчислено за формулою: $K_{bo} = b_r / b_{max}$, де b_r – фактична кількість балів, що експерти присвоїли бізнес-операції; b_{max} – максимальна кількість балів, які експерти могли присвоїти бізнес-операції;
- 3) коефіцієнт корисності бізнес-процесу можна обчислити за формулою: $K_{bp_j} = \sum_{i=1}^n U K_{bo_i}$, де n – кількість бізнес-операцій в j -му бізнес-процесі; i – порядковий номер бізнес-операції;
- 4) діаграму побудовано дисертантом.

Дослідження показали, що вдосконалення бізнес-процесу ВПВ у виробництві ЛЗП шляхом ліквідації нераціональних бізнес-операцій дасть змогу отримати економію у розмірі 38000 грн., і це засвідчуватиме досягнення ефективності управління ВПВ на рівні 0,628. Економічну ефективність ліквідації нераціональних бізнес-операцій у бізнес-процесі ВПВ при виробництві ЛЗП було обчислено за формулою:

$$E = 1 - \frac{(A \cdot C_a + B \cdot C_b) \cdot n}{B_3}, \quad (1)$$

де A - загальна сума машино-годин за всіма нераціональними операціями в зміні;

B - загальна сума людино-годин за всіма нераціональними операціями в зміні;

C_a, C_b - відповідно вартість 1 маш./год. і 1 люд./год.;

n - кількість робочих змін у році;

B_3 - загальна вартість витрат на реалізацію операцій у бізнес-процесі ВПВ.

Практичне застосування розроблених методичних рекомендацій із застосування ФФА для дослідження бізнес-систем сприятиме виявленню резервів підвищення ефективності реалізації функцій, котрі вони виконують, раціоналізації управлінських зусиль щодо розроблення і впровадження управлінських рішень, які стосуються поліпшення результатів використання виробничого, фінансового, інноваційного, інвестиційного та інших видів потенціалу бізнес-систем.

Третій розділ «Удосконалення формування бізнес-систем електротехнічних підприємств із урахуванням результатів функціонально-факторного аналізу» присвячено виділенню способів підвищення інформативності функціонально-факторного аналізу при дослідженні бізнес-систем, особливостям прийняття рішень щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-систем, а також моніторингу виконання рішень, спрямованих на активізування розвитку бізнес-систем.

Високого рівня інформативності ФФА можливо досягнути в результаті перманентної роботи з удосконалення ФФА. Йдеться передусім про постійне уточнення видів інформації і найдоцільніших форм її подання керівникам бізнес-системи із урахуванням зміни факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ організації. Інформацію, що використовують під час застосування ФФА бізнес-систем, доцільно поділяти на постійну (загальну) і змінну (специфічну). Постійна інформація за змістом і структурою є спільною для будь-якого підприємства, оскільки вона відображає методологічну основу застосування ФФА для дослідження бізнес-систем. Своєю чергою, змінна інформація є сукупністю даних про конкретні бізнес-системи, зокрема про структуру бізнес-системи, певного підприємства, виконувані локальними бізнес-підсистемами функції, зв'язки між бізнес-процесами та бізнес-операціями, стан факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ тощо. Сутність і структура змінної (специфічної) інформації є значною мірою суб'єктивними, оскільки залежать від бачень, переконань та досвіду керівників і аналітиків конкретного підприємства. З огляду на це, у проведеному дослідженні зосереджено увагу на загальній інформації, зміст і структура якої обумовлена об'єктивними чинниками.

На рис. 4 відображено види загальної інформації, яку отримують під час управління бізнес-системою на засадах застосування ФФА. Така структура інформації є однією з форм прояву принципу каузальності у застосуванні ФФА при формуванні та управлінні бізнес-системою.

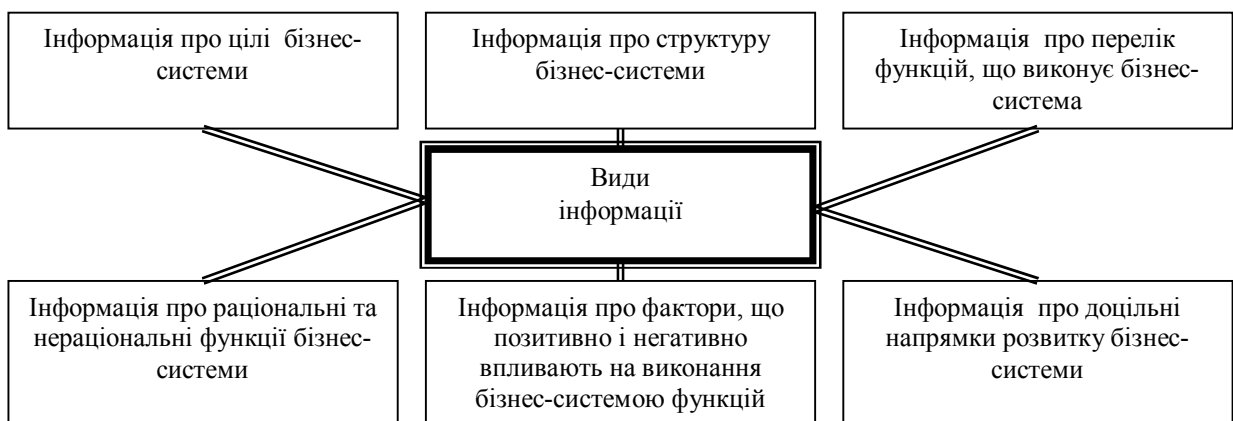

Рис. 4. Види інформації, що отримують під час застосування ФФА
Примітка. Розроблено дисертантом.

Виділені види інформації і зв'язки між ними встановлені так, що їх можливо деталізувати, дотримуючись принципу ієрархії за структурою бізнес-систем, функцій, котрі вони виконують і факторів, що впливають на їхнє

виконання. Запропонована класифікація інформації має конкретне цільове призначення – сприяти побудові такої інформаційної системи управління бізнес-системою, щоб процес вироблення раціональних управлінських рішень був формалізованим, базованим на чітких критеріях прийнятності або неприйнятності варіантів розв’язання управлінських проблем, а також передбачав програмування очікуваних результатів функціонування бізнес-системи від реалізації конкретних управлінських рішень. Небезпека нераціональності рішення суттєво зростає на етапі його реалізації. Причина у тому, що обґрунтоване і своєчасно ухвалене управлінське рішення зі суб’єктивних причин можуть несвоєчасно або не в повному обсязі виконати суб’єкти бізнес-системи. Для зниження рівня цього ризику при формуванні інформаційної системи управління бізнес-системою доцільним є підвищення диверсифікованості форм і методів контролювання процесу виконання рішення.

Підвищення рівня інформативності ФФА під час формування та управління бізнес-системами доцільно здійснювати такими способами: формалізацією інформації; диверсифікуванням джерел і методів отримання інформації; встановленням відповідності видів інформації джерелам та методам її отримання. Формалізація інформації як спосіб підвищення інформативності ФФА при формуванні та управлінні бізнес-системами має базуватися на принципі ієрархічності управлінських даних. Цей принцип передбачає деталізацію інформації за її родами, видами, підвидами і ознаками. Ознаки певного підвиду інформації є головним елементом перетворення загального масиву даних про внутрішнє і зовнішнє середовища бізнес-системи на управлінську інформацію. За результатами ідентифікування сутнісних ознак інформації керівники підприємства можуть встановити її приналежність до певного підвиду, а згодом - виду інформації. Такий рівень управлінської інформації сприяє суттєвій раціоналізації управлінських дій під час акумулювання та опрацювання даних, а також вибору найоптимальнішого варіанта розв’язання управлінської проблеми у порівнянні з альтернативними варіантами. Досвід таких електротехнічних підприємств, як ВАТ «Електроон», ЗАТ «Харківський завод електромонтажних виробів № 1», ВАТ «Донбаскабель», ВАТ «Запорізький кабельний завод», ЗАТ «Харківський електроцитовий завод», ЗАТ «Манометр-Харків», ЗАТ «Запоріжелектрод», ВАТ «Електромотор», ВАТ «Український графіт», ВАТ «Промавтоматика», ЗАТ «Донецька інжинірингова група», ЗАТ «Електроапарат», показує, що процес ідентифікування ознак підвидів інформації є достатньо трудомістким, проте це завдання можливо реалізувати як разовий акт силами підприємства або за допомогою сторонніх організацій, які спеціалізуються на формуванні, впровадженні та обслуговуванні автоматизованих інформаційних систем управління. Впровадження на підприємстві автоматизованої інформаційної системи, в базі якої закладено ознаки підвидів і видів управлінської інформації, потрибуватиме від суб’єктів бізнес-системи лише регулярного і формалізованого введення даних у систему. Загальновідомими є факти виникнення позитивних ефектів, що багато національних і світових компаній отримали від застосування цього способу.

Ключовою проблемою диверсифікації джерел і методів отримання інформації є перевірка її достовірності. Керівники електротехнічних підприємств (ВАТ «Запорізький завод високовольтної апаратури», ВАТ «Енергетичний завод «Енергетик»», ВАТ «Промавтоматика» та ін.), які використовують цей спосіб підвищення інформативності даних, стверджують, що частими є випадки, коли з багатьох джерел отримують однакову за змістом інформацію, проте надалі виявляється, що вона була хибною. З огляду на це слід визнати, що підтвердження інформації з кількох джерел не є підставою для ідентифікування її правдивості. Найоптимальніший спосіб забезпечення достовірності інформації на засадах диверсифікування джерел і методів їх отримання - встановлення відповідності видів інформації певним джерелам та методам її отримання. Виконання цього завдання потребує побудови класифікації джерел і методів отримання інформації, а також розподілу обов'язків між суб'єктами бізнес-системи щодо акумулювання інформації з певних джерел певними методами. Застосування цього способу вимагає від суб'єктів бізнес-системи максимального диверсифікування використання джерел і методів отримання інформації. Кожен із видів інформації має свої, відповідні їм, джерела та методи отримання інформації. Належне виконання суб'єктами бізнес-систем обов'язків щодо акумулювання необхідної інформації даватиме змогу своєчасно формувати раціональні управлінські рішення і розв'язувати виявлені управлінські проблеми з мінімальними витратами коштів, часу та інтелектуальних зусиль.

За результатами досліджень запропоновано оцінювати інформаційне забезпечення суб'єктів управління, які застосовують ФФА за формулою:

$$I_i = (I_p + I_z) \cdot \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^n (R_i - \bar{R})^2 \cdot P_i}}{\bar{R}}, \quad (2)$$

де I_i – обсяг інформації, отриманої від суб'єктів управління, які застосовують ФФА;

I_p – максимально можлива кількість інформаційних повідомлень, що належать до постійної управлінської інформації;

I_z – максимально можлива кількість інформаційних повідомлень, що належать до змінної управлінської інформації;

R_i – конкретне значення можливих варіантів очікуваної кількості інформаційних повідомлень;

P_i – можлива частота (ймовірність) отримання окремих варіантів очікуваної кількості інформаційних повідомлень;

n – кількість спостережень;

\bar{R} – середнє очікуване значення кількості інформаційних повідомлень.

Результати обчислення цього показника (формула 2) доцільно враховувати при розробленні та реалізації заходів, націлених на підвищення рівня інформаційної освіти працівників електротехнічних підприємств, закупівлі нових програмних продуктів, переформування інформаційних мереж тощо.

В умовах ризику керівники бізнес-систем змушені перебувати в стані постійної готовності до ухвалення управлінських рішень щодо активізування

певних видів діяльності або започаткування нових. За результатами досліджень підприємствах ЗАТ «Науково-виробнича електротехнічна компанія «Еотекс-С»», ВАТ «Харківський електроапаратний завод», ВАТ «Електромаш», ВАТ «Іскра» та ін. виділено етапи формування управлінського рішення щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-системи. До них належать: ідентифікування проблеми; акумулювання та опрацювання інформації про причини виникнення проблеми; акумулювання та опрацювання інформації щодо можливих варіантів розв'язання проблеми; встановлення критеріїв вибору оптимального варіанта розв'язання проблеми й ухвалення управлінського рішення; доведення рішення до виконавців і створення умов для його виконання; моніторинг стану виконання рішення. Однією з умов застосування технології формування управлінського рішення є ідентифікування стадії проблеми розвитку бізнес-системи. Дослідження показали, що проблеми розвитку бізнес-систем можуть перебувати в стадії зародження, розгортання, а також у стадії посиленого негативного впливу проблеми на бізнес-систему. Встановлення стадії, на якій перебуває проблема, а також аналізування факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ бізнес-організації, під впливом яких проблема виникла, є підставою для обрання найдоцільнішого варіанта розвитку бізнес-системи (розширення цілей, функцій бізнес-системи, забезпечення приросту значень показників економічного розвитку бізнес-системи, зміна структури бізнес-системи).

Стратегія бізнес-системи, що спрямована на досягнення певних позитивних економічних, технологічних чи інших змін, має базуватися на принципі економічної ефективності заходів, котрі мають забезпечити їхнє досягнення. ФФА дає змогу виявляти ефективність обраного напрямку розвитку бізнес-системи на підставі аналізування факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ бізнес-системи. Дотримання принципу економічної ефективності під час формування та реалізації стратегічних і тактичних рішень із активізування розвитку бізнес-систем означає перманентний моніторинг параметрів бізнес-систем.

На рис. 5 наведено схему, що демонструє місце моніторингу в управлінні бізнес-системою.

Як бачимо, з позиції функціонального підходу, моніторинг – це один із видів функції контролювання. За його допомогою здійснюють оперативне контролювання поточного стану бізнес-системи, її складових елементів і зв'язків між ними та зовнішнім середовищем.

Складовими елементами системи моніторингу бізнес-системи є: суб'єкти моніторингу бізнес-системи; цілі моніторингу бізнес-системи; методи моніторингу бізнес-системи; об'єкти моніторингу бізнес-системи; результати моніторингу.

Функцію моніторингу бізнес-систем реалізують лише суб'єкти керуючої системи управління. Ці суб'єкти поділяються на дві групи. До першої належать ті, які делегують підлеглим виконання функції моніторингу локальних бізнес-систем, окремих бізнес-процесів та бізнес-операцій тощо. Друга група охоплює суб'єктів, бізнес-системи, які уповноважені виконувати функцію моніторингу локальних бізнес-систем, окремих бізнес-процесів та бізнес-операцій.

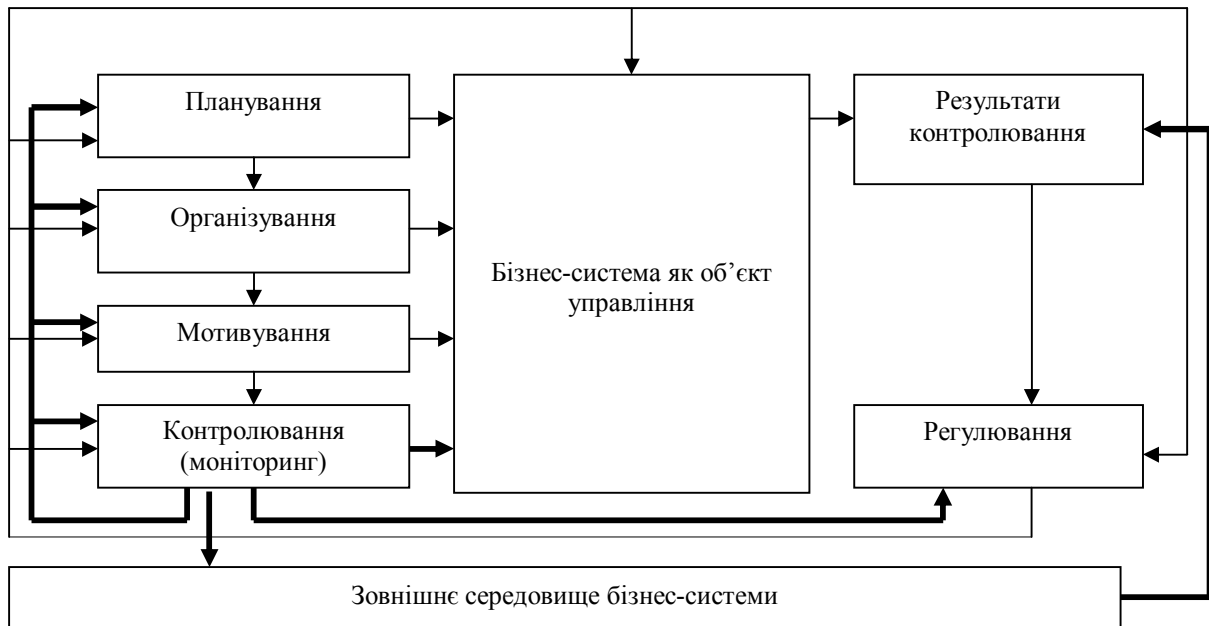

Рис. 5. Місце моніторингу в управлінні бізнес-системою

Примітки: 1. Жирними лініями показано вплив моніторингу на елементи управління бізнес-системою. 2. Розроблено дисертантом.

Об'єктами моніторингу суб'єктів першої групи є: діяльність працівників, відповідальних за виконання бізнес-операцій; діяльність працівників, відповідальних за керівництво бізнес-процесами; діяльність працівників, відповідальних за керівництво локальними бізнес-системами; бізнес-операції; бізнес-процеси; загальні та локальні бізнес-системи; внутрішнє і зовнішнє середовища бізнес-системи. Своєю чергою, до об'єктів моніторингу суб'єктів другої групи належать: діяльність працівників, відповідальних за виконання бізнес-операцій; діяльність працівників, відповідальних за керівництво бізнес-процесами; діяльність працівників, відповідальних за керівництво локальними бізнес-системами; бізнес-операції; бізнес-процеси.

Суб'єкти першої групи встановлюють цілі моніторингу і визначають методи, за допомогою яких контролюватимуть параметри бізнес-системи. Враховуючи це, згаданий елемент моніторингу є рушієм ідентифікування та розв'язання проблем розвитку бізнес-систем. Із огляду на це, як важливий об'єкт моніторингу бізнес-систем доцільно також розглядати фактори, від котрих залежать професійність керівників бізнес-системи та їхня зацікавленість у прискоренні інноваційного розвитку бізнес-системи.

Власникам бізнес-систем, а також керівникам вищого рівня управління електротехнічних підприємств для підвищення результативності моніторингу бізнес-систем доцільно рекомендувати: максимально диверсифікувати види, методи і форми моніторингу; автоматизувати систему акумулювання, опрацювання та зберігання управлінської інформації про фактори, що спричинили поточний стан бізнес-системи і стали причиною ухвалення рішень щодо розв'язання виявлених проблем; перманентно виявляти рівень професійності управлінських працівників, їх потреби, а також своєчасно реалізовувати заходи,

спрямовані на перепідготовку кадрів і посилення їх зацікавленості у результатах професійної діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання – розроблення теоретичних положень і прикладних рекомендацій щодо вдосконалення формування та розвитку бізнес-систем електротехнічних підприємств на засадах функціонально-факторного аналізу. Наведені у дисертаційній роботі наукові теоретичні й практичні результати сприятимуть удосконаленню використовуваних систем управління на електротехнічних підприємствах, посиленню їх конкурентоспроможності, зростанню раціональності управлінських рішень.

1. Незважаючи на велику кількість наукових праць і значні досягнення в теорії та практиці формування й розвитку бізнес-систем, є частина питань, що досліджені фрагментарно і продовжують залишатися дискусійними. До них слід віднести: технології формування бізнес-систем, підходи до обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-систем тощо. Значною мірою суперечності виникають через відсутність чіткості у формулюванні термінів і понять, через недосконалість низки класифікацій у теорії формування та розвитку бізнес-систем тощо. Базуючись на кількісному та якісному, функціональному, системному і прецесійному наукових підходах, у дисертації сформульовано низку висновків, а також розроблено рекомендації, що мають теоретичну і практичну цінність. Зокрема, теоретичне значення мають такі положення дисертації, як понятійний апарат у теорії управління, класифікація бізнес-систем і принципи раціональності виконання рішень щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-системи. Своєю чергою, методичні рекомендації щодо застосування функціонально-факторного аналізу для дослідження бізнес-систем, модель формування і реалізації рішень щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-систем, підходи з формування бізнес-систем, система підвищення рівня інформативності функціонально-факторного аналізу бізнес-систем мають практичне значення. Згадані положення керівникам електротехнічних підприємств доцільно використовувати при формуванні та реалізації управлінських рішень щодо формування і розвитку бізнес-систем на засадах функціонально-факторного аналізу.

2. Бізнес-системи – це інноваційно-активні підприємства, які займаються цілеспрямованим розвитком використовуваної системи управління у напрямку вдосконалення локальних бізнес-підсистем, а також бізнес-підсистем у формі інвестиційних проектів і проектів зі створення статутних та договірних об'єднань.

Розробникам технології формування бізнес-систем доцільно передбачити такі етапи: визначення місії бізнес-системи; встановлення стратегічних цілей бізнес-системи; акумулювання та опрацювання інформації про альтернативні шляхи досягнення стратегічних цілей; вибір оптимального варіанта досягнення стратегічних цілей бізнес-системи; формування ієрархії завдань, які необхідно виконати для досягнення стратегічних цілей; конкретизація виділених завдань за об'єктами управління (бізнес-процесів); формування організаційної структури

управління бізнес-системою; підготовка штатного розпису за локальними бізнес-підсистемами; розподіл функцій і повноважень між посадами з позиції закріплення відповідальних за виконання конкретних бізнес-операцій; забезпечення працівників інструктивно-методичними матеріалами щодо виконання бізнес-операцій і управління конкретними бізнес-процесами; встановлення взаємозв'язків між локальними бізнес-підсистемами та підрозділами, які здійснюють загальне керівництво бізнес-системами. Використання описаної технології у сфері електротехнічного виробництва сприятиме обґрунтованості управлінських рішень щодо обрання і реалізації стратегій розвитку, передбачуваності активізування дії факторів внутрішнього й зовнішнього середовищ бізнес-систем на їхній стан і ефективність функціонування.

3. Управлінські рішення щодо вдосконалення формування і використання бізнес-систем доцільно виробляти на засадах функціонально-факторного аналізу. Він сприяє встановленню причинно-наслідкових зв'язків між факторами внутрішнього і зовнішнього середовищ бізнес-систем та рівнем ефективності функцій, що вони виконують. На засадах ідентифікування цих факторів, опрацювання інформації щодо взаємозв'язків між ними, їх характеру, сили впливу на результативність бізнес-системи виявляють загальні та конкретні функції бізнес-систем, які потребують реалізації заходів щодо підвищення їх результативності. Практичне використання керівниками електротехнічних підприємств запропонованих методичних рекомендацій із застосування функціонально-факторного аналізу для формування і вдосконалення бізнес-систем сприятиме обґрунтованості управлінських рішень, раціоналізації управлінських дій, прискоренню висунення та реалізації інноваційних ідей щодо розв'язання виробничо-управлінських проблем.

4. Дотримання принципу економічної ефективності під час формування та реалізації стратегічних і тактичних рішень із активізування розвитку бізнес-систем означає перманентний моніторинг їхніх параметрів. Для підвищення результативності моніторингу бізнес-систем їхнім власникам, а також керівникам вищого рівня управління доцільно рекомендувати: максимально диверсифікувати види, методи і форми моніторингу; автоматизувати систему акумулювання, опрацювання та зберігання управлінської інформації про фактори, що спричинили поточний стан бізнес-системи і стали причиною ухвалення рішень стосовно розв'язання виявлених проблем; перманентно виявляти рівень професійності управлінських працівників, їх потреби, а також своєчасно реалізовувати заходи, спрямовані на перепідготовку кадрів і посилення їх зацікавленості у результатах професійної діяльності.

5. На основі результатів дисертаційного дослідження можна рекомендувати:

- Міністерству промислової політики України і керівникам підприємств використовувати методичні рекомендації щодо застосування функціонально-факторного аналізу для дослідження бізнес-систем, модель формування і реалізації рішень щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-систем, підходи з формування бізнес-систем, систему підвищення рівня інформативності функціонально-факторного аналізу бізнес-систем;

- Міністерству освіти і науки України використовувати уточнений понятійний апарат у теорії управління, класифікацію бізнес-систем і принципи раціональності виконання рішень щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-системи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях:

1. Кулик Ю. Р. ФВА: етапи і особливості його проведення / Ю. Р. Кулик // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. Вип. 6. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. - С. 166-170.
2. Кулик Ю. Р. ФВА і процес оптимізації організаційної структури підприємства / Р. Р. Кулик, Ю. Р. Кулик // Вісник Технологічного університету Поділля. Економічні науки. - 2003. - № 2. Т. 2. - С. 89-91. *(Особистий внесок автора: запропоновано шляхи оптимізації організаційної структури підприємства).*
3. Кулик Ю. Р. Використання прийомів ФВА для оновлення бізнес-процесів / Ю. Р. Кулик // Наукові записки. Збірник наук. праць кафедри економічного аналізу. - Тернопіль: „Економічна думка”, 2004. – Вип. 13. - С. 163-166.
4. Кулик Ю. Р. Визнання і класифікація витрат у процесі оновлення та оптимізації бізнес-систем / Ю. Р. Кулик // Наукові записки. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТАНГ. - Тернопіль: „Економічна думка” – 2005.– № 14. - С. 148-153.
5. Кулик Ю. Р. Особливості визначення та оцінки витрат у функціонально-вартісному аналізі / Ю. Р. Кулик // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2005.- № 6. Т. 3. - С. 135-138.
6. Кулик Ю. Р. Функціональний підхід і бізнес-система / Ю. Р. Кулик // Наукові записки. Збірник наук. праць кафедри економічного аналізу ТДМУ. - Тернопіль: „Економічна думка”, 2006. – Вип. 15. - С. 254-258.
7. Кулик Ю. Р. Бізнес-система та її роль в сучасних умовах / Ю. Р. Кулик // Галицький економічний вісник. – Тернопіль, 2007. - № 4 - С. 11-16.
8. Кулик Ю. Р. Застосування ФВА при виборі показників оцінки діяльності бізнес-системи / Ю. Р. Кулик // Научный журнал «Культура народов Причерноморья». № 103. - Крым: Межвузовский центр «Крым», 2007. – С. 230-237.
9. Кулик Ю. Р. Формування структурних елементів бізнес-системи / Ю. Р. Кулик // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Економіка. – Чернівці: Рута, 2008. - Вип. 368-369. – С. 76-81.
10. Кулик Ю. Р. Підготовчий етап проведення функціонально-вартісного аналізу оптимізації бізнес-системи / Ю. Р. Кулик // Економічний вісник Національного гірничого університету. Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал. – Дніпропетровськ: НГУ, 2008. – Т. 1-2. – С. 63–71.
11. Кулик Ю. Р. Бізнес-системи у машинобудуванні: сутність, види, особливості формування / Ю. Р. Кулик // Галицький економічний вісник. – 2009.- № 1 - С. 11-16.

12. Кулик Ю. Р. Сутність і види бізнес-систем у машинобудуванні / Ю. Р. Кулик // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2009. - Вип. 19.2. – С. 312.

Інші публікації,

що додатково відображають результати дисертації

1. Кулик Ю. Р. Проблеми застосування ФВА в дослідженні процесу інвестування коштів / Тези доповідей Міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених [„Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть”] (Тернопіль, 2003) – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. - С. 294-295.
2. Кулик Ю. Р. Використання елементів ФВА при розподілі накладних витрат / Збірник матеріалів Міжнародної міжвузівської науково-практичної конференції [„Удосконалення системи обліку, аналізу та аудиту як складової інформатизації суспільства”] (Тернопіль - Мукачево, 2004) – С. 165-167.
3. Кулик Ю. Р. Особливості проведення функціонально-вартісного аналізу бізнес-системи / Тези доповідей 5-ї Міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених [„Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть”] (Тернопіль, 2007) – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. - С. 189-192.
4. Кулик Ю. Р. Оцінка стану бізнес-системи – передумова ефективного управління її фінансами / Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції [„Управління у сфері фінансів, страхуванні та кредиту”] (Львів, 2007). - Львів: Вид-тво Національного університету „Львівська політехніка”, 2007. - С. 228-230.
5. Кулик Ю. Р. Оцінювання економічного стану бізнес-системи / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [„Фінансові ринки та інститути”] (Харків, 2007). – С. 102-103.
6. Кулик Ю. Р. Підходи до оцінювання діяльності бізнес-системи у розвинутих зарубіжних країнах / Тези доповідей 6-ї Міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених [„Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть”] (Тернопіль, 2008) – Відп. ред. З. В. Гуцайлюк. – Тернопіль, 2008. - С. 250-252.
7. Кулик Ю. Р. Якісне функціонування бізнес-системи / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [“Міжнародний бізнес та менеджмент: проблеми та перспективи в умовах глобалізації”] (Тернопіль, 2008). - Тернопіль: Економічна думка, 2008. - С. 277-281.
8. Кулик Ю. Р. Способи підвищення інформативності функціонально-факторного аналізу бізнес-систем / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [“Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки України”] (Дніпропетровськ, 2008). - С. 169-170.

Анотація

Кулик Ю. Р. Формування бізнес-систем електротехнічних підприємств на засадах функціонально-факторного аналізу. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04. – Економіка і управління підприємствами (машинобудування та приладобудування), Національний університет “Львівська політехніка”, Львів, 2009.

Дисертація присвячена розробленню теоретичних положень та прикладних рекомендацій щодо вдосконалення формування та розвитку бізнес-систем у електротехнічному виробництві на засадах функціонально-факторного аналізу. Теоретичне значення мають такі положення дисертації, як понятійний апарат у теорії управління, класифікація бізнес-систем і принципи раціональності виконання рішень стосовно обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-системи. Своєю чергою, методичні рекомендації щодо застосування функціонально-факторного аналізу для дослідження бізнес-систем, модель формування і реалізації рішень щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-систем, підходи з формування бізнес-систем, система підвищення інформативності функціонально-факторного аналізу бізнес-систем мають практичне значення. Вказані положення доцільно використовувати керівникам електротехнічних підприємств при розробленні та реалізації управлінських рішень щодо формування і розвитку бізнес-систем на засадах функціонально-факторного аналізу.

Ключові слова: бізнес-система, управління, функції, фактори.

Annotation

Kulik Y. R. Development of the business-system in an engineer on principles of functionally factor analysis. it is Manuscript. Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of economic sciences after speciality 08.00.04. is Economy and management enterprises (engineer and instrument-making), National university “Lvov політехніка”, Lvov, 2009.

Dissertation is devoted development of theoretical positions and applied recommendations in relation to the improvement of forming and development of the business-system in an engineer on principles of functionally factor analysis. Such positions of dissertation have a theoretical value, as a concept vehicle in the theory of management, classification of the business-system and principles of rationality of implementation of decisions in relation to electing of priority directions of development of the business-system. In same queue, methodical recommendations in relation to application of functionally factor analysis for research of the business-system, model of forming and realization of decisions in relation to electing of priority directions of development of the business-system, approaches from forming of the business-system, system of increase of informing of functi onally factor analysis of the business-system have a practical value. In dicated it is expedient to utillize position the leaders of machine-building enterprises at forming and realization of administrative decisions in relation to forming and development of the business-system on principles of func tionally factor analysis.

Keywords: business-system, management, functions, factors.

Аннотация

Кулик Ю. Р. Формирование бизнес-систем электротехнических предприятий на принципах функционально-факторного анализа. – Рукопись. Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04. – Экономика и управление предприятиями (машиностроение и приборостроение), Национальный университет “Львовская политехника”, Львов, 2009.

В диссертации приведено теоретическое обобщение и новое решение научной проблемы – разработка теоретических положений и прикладных рекомендаций относительно усовершенствования формирования и развития бизнес-систем в машиностроении на принципах функционально-факторного анализа. Несмотря на большое количество научных трудов и значительные достижения в теории и практике формирования и развитии бизнес-систем, есть часть вопросов, которые исследованы фрагментарно и продолжают оставаться дискуссионными. К ним следует отнести: технологии формирования бизнес-систем, подходы к избранию приоритетных направлений развития бизнес-систем и тому подобное. Противоречия возникают в основном из-за отсутствия четкости в формулировке понятий, несовершенство ряда классификаций в теории формирования и развития бизнес-систем и тому подобное. Базируясь на количественном и качественном, функциональном, системном и процессном научных подходах, в диссертации сформулирован ряд выводов, а также разработаны рекомендации, которые имеют теоретическую и практическую ценность. Теоретическое значение имеют такие положения диссертации, как понятийный аппарат в теории управления, классификация бизнес-систем и принципы рациональности выполнения решений относительно выбора приоритетных направлений развития бизнес-системы. В свою очередь, методические рекомендации относительно применения функционально-факторного анализа для исследования бизнес-систем, модель формирования и реализации решений относительно избрания приоритетных направлений развития бизнес-систем, подходы к формированию бизнес-систем, система повышения уровня информативности функционально-факторного анализа бизнес-систем имеют практическое значение. Бизнес-системы – это инновационно-активные предприятия, которые занимаются развитием используемой системы управления в направлении совершенствования локальных бизнес-подсистем, а также бизнес-подсистем в форме инвестиционных проектов и проектов создания уставных и договорных объединений. Технология формирования бизнес-систем предусматривает: определение миссии бизнес-системы; установление стратегических целей бизнес-системы; аккумулирование и обработка информации об альтернативных путях достижения стратегических целей; выбор оптимального варианта достижения стратегических целей бизнес-системы; формирование иерархии задач, которые необходимо выполнить для достижения стратегических целей; конкретизация выделенных задач в разрезе объектов управления (бизнес-процессов); формирование организационной структуры управления бизнес-системой; подготовка штатного расписания в разрезе локальных бизнес-подсистем; распределение функций и полномочий между должностями с позиции

закрепления ответственных за выполнение конкретных бизнес-операций; обеспечение работников инструктивно-методическими материалами относительно выполнения бизнес-операций и управления конкретными бизнес-процессами; установление взаимосвязей между локальным бизнес-подсистемами и подразделениями, которые осуществляют общее руководство бизнес-системами. Практическое использование вышеописанной технологии в сфере машиностроения и приборостроения будет способствовать обоснованности управленческих решений относительно избрания и реализации стратегий развития, прогнозированию действия факторов внутренней и внешней сред бизнес-систем, на их состояние и эффективность функционирования. Выработку управленческих решений на предмет усовершенствования формирования и использования бизнес-систем целесообразно осуществлять на принципах функционально-факторного анализа. Он способствует установлению причинно-следственных связей между факторами внутренней и внешней среды бизнес-систем и уровнем эффективности выполняемых ими функций. На принципах идентификации этих факторов, обработки информации относительно взаимосвязей между ними, их характера, силы влияния на результативность бизнес-системы выявляются общие и конкретные функции бизнес-систем, которые нуждаются в реализации мероприятий по повышению их результативности. Практическое использование руководителями машиностроительных и приборостроительных предприятий предложенных методических рекомендаций по применению функционально-факторного анализа для формирования и усовершенствования бизнес-систем будет способствовать обоснованности управленческих решений, рационализации управленческих действий, ускорению выдвижения и реализации инновационных идей относительно решения производственно-управленческих проблем. Соблюдение принципа экономической эффективности во время формирования и реализации стратегических и тактических решений активизирования развития бизнес-систем означает перманентный мониторинг их параметров. Для повышения результативности мониторинга бизнес-систем их владельцам, а также руководителям высшего уровня управления целесообразно рекомендовать: максимально диверсифицировать виды, методы и формы мониторинга; автоматизировать систему аккумулирования, обработки и хранения управленческой информации о факторах, которые повлияли на текущее состояние бизнес-системы и стали причиной принятия решений относительно ликвидации обнаруженных проблем; перманентно устанавливать уровень профессиональности управленческих работников, их потребности, а также своевременно реализовывать мероприятия, нацеленные на переподготовку кадров и усиление их заинтересованности в результатах профессиональной деятельности.

Ключевые слова: бизнес-система, управление, функции, факторы.